

РОЗДІЛ IV. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.16

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-2-10>

Антикорупційний комплаєнс у діяльності приватних юридичних осіб

Задорожна А. Ю.*адвокат, м. Київ**zadorozhnaarina@gmail.com***Ключові слова:***корупція, антикорупційний комплаєнс, приватна юридична особа, комплаєнс-офіцер, запобігання корупції.*

Стаття присвячена дослідженню питання антикорупційного комплаєнсу в діяльності приватних юридичних осіб. Здійснено аналіз різних підходів до визначення поняття «комплаєнс» (розширеного та більш вузького). Детально проаналізовано міжнародне та українське антикорупційне законодавство, складові частини системи антикорупційного комплаєнсу та характеристики, яким вони мають відповідати. Okремо представлено аналіз антикорупційної програми суб'єкта господарювання, внутрішніх антикорупційних документів, роль уповноваженого з антикорупційної програми (комплаєнс-офіцера).

Вказано на необхідність побудови внутрішньої системи аналізу та оцінки комплаєнс-ризиків, яка даватиме змогу заздалегідь визначати напрями діяльності з найбільш ймовірними корупційними ризиками. У статті також представлено, яким саме чином можна використовувати результати оцінки для запобігання потенційним ризикам або ж для їх мінімізації. Разом із тим вивчено значення наявності внутрішнього механізму взаємодії з викривачами корупції. Представлено аналіз обов'язкових випадків створення каналів повідомлення про корупційні правопорушення та рекомендовано приватним суб'єктам також застосовувати такі канали.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок про значення антикорупційного комплаєнсу в бізнесі та причини, з огляду на які рівень впровадження комплаєнс-систем в Україні залишається доволі невисоким. Разом із тим здійснено огляд екстериторіальних нормативних актів, а саме: Закону Великобританії «Про боротьбу з хабарництвом» (UK Bribery Act) 2010 року та Закону США про боротьбу з корупцією за кордоном (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA) 1977 року. Окреслено межі їхньої дії, суб'єктів, на яких вони поширюються, та наголошено на тому, що українські компанії, за певних обставин, також можуть підпадати під дію зазначених актів. Okрім того, представлено перелік можливих наслідків, що можуть бути застосовані як до компаній, так і окремо до посадових осіб (ризик притягнення до кримінальної відповідальності, значні фінансові (у вигляді штрафів, небажання інших суб'єктів продовжувати співпрацю) та репутаційні втрати, навіть припинення діяльності в окремих випадках).

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок про необхідність поступово рухатись у бік розширення практики застосування антикорупційного комплаєнсу саме у приватній галузі, що матиме наслідком зниження рівня корупції шляхом превенції та дозволить українським компаніями більш швидко пристосуватись до вимог екстериторіальних антикорупційних актів інших держав.

Anti-corruption compliance in the activity of private legal entities

Zadorozhna A. Yu.

Attorney at law, Kyiv

zadorozhnaarina@gmail.com

Key words:

corruption, anti-corruption compliance, private legal entity, compliance officer, corruption prevention.

The article is devoted to the study of the issue of anti-corruption compliance in the activity of private legal entities. The article contains analysis of different approaches to the definition of the concept of “compliance” (extended and narrower). The international and Ukrainian anti-corruption legislation, which constitute the system of anti-corruption compliance and the characteristics it should meet, has been analyzed in detail. The analysis of the enterprise’s anti-corruption program, internal anti-corruption documents and the role of the Compliance Officer is presented as well.

There is presented a proven necessity for an internal system of compliance risks analysis and assessment that would allow for the early identification of the most possible corruption risks. The article also presents how the results of the assessment can be used to prevent potential risks or to minimize them. Besides, the importance of having an internal mechanism for interaction with whistle-blowers has been explored. The analysis of mandatory reporting channels for corruption offences was provided as well as recommendation for private entities to use such channels. The study emphasizes the importance of anti-corruption compliance in business activity and the reasons why the level of de facto implementation of compliance systems in Ukraine remains quite low.

At the same time, a review of the extraterritorial legal acts, namely the United Kingdom Bribery Act and the United States Foreign Corrupt Practices Act has been carried out. The limits of their action as well as the subjects to which they may potentially be applicable are outlined. It is noted that Ukrainian companies may, under certain circumstances, also be subject to the mentioned acts. In addition, there is provided a list of possible consequences that could be applicable to companies and to officials separately (risk of criminal prosecution, significant financial (in the form of fines, refusal of counterparts from further cooperation) and reputational losses, even termination in some cases).

It is emphasized that there is a strong necessity to move gradually towards a wider application of anti-corruption compliance in the private sector, that would reduce corruption through prevention and allow Ukrainian companies more quickly adjust to the requirements of the extraterritorial anti-corruption legislation of other states.

Вступ. Питання боротьби з корупцією залишається актуальним вже протягом досить тривалого часу. Проведені дослідження підтверджують, що корупція є однією із ключових перешкод економічного розвитку України. Так, згідно з Індексом сприйняття корупції-2019 [1] Україна займає 126 місце з 180 країн світу, а дослідження Dragon Capital та Європейської бізнес асоціації вже декілька років поспіль широко розповсюджено корупцію ставлять на перше місце серед найважливіших перешкод для інвестування в Україну [2].

Реформування антикорупційного законодавства, системи судоустрою, створення спеціалізованих антикорупційних органів стали послідов-

ними кроками на шляху до імплементації в Україні найкращих європейських та світових практик.

Разом із тим усе більше починають привертати увагу механізми протидії корупції, що стосуються приватних суб’єктів господарювання. Причинами цього стали: посилення відповідальності, як для фізичних, так і для юридичних осіб; активна діяльність антикорупційних органів, визнання недійсними правочинів; загроза внесення до «реєстру корупціонерів»; поширення дії іноземних екстериторіальних антикорупційних законів, в тому числі й на українські компанії; міжнародні зобов’язання.

Система антикорупційного комплаєнсу останнім часом дуже активно розвинулась у США

та країнах ЄС як дієвий інструмент запобігання корупційним діянням.

Антикорупційний комплаєнс є доволі новим напрямком в Україні, наявні наукові дослідження стосуються лише окремих його аспектів. Науковим аналізом у галузі боротьби з корупцією в Україні займаються: М.І. Хавронюк, Б.М. Головкін, І.О. Христинич, А.Ю. Дзюба, О.В. Новіков. У своїх працях антикорупційний комплаєнс вивчали Т.В. Момот, А.В. Волошенко, Ю.І. Мізік, Н.Д. Бабяк.

Метою цієї статті є дослідження системи антикорупційного комплаєнсу, її складових елементів та аналіз доцільності її активного поширення в Україні саме у приватному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «комплаєнс» в Україні з'явилося відносно нещодавно. Цей термін походить з англійської мови та в перекладі означає «дотримання». Кембриджський словник англійської мови дає таке визначення: це дія, що вчиняється згідно із запитом, правилом чи вказівкою [4]. У відповідності до визначення Міжнародної комплаєнс асоціації (ICO) – це незалежна функція органів управління компанії, що включає в себе виявлення, оцінку, надання відповідних порад, контроль та підготовку звітів з комплаєнс-ризиків [5, с. 154]. Українські науковці пропонують декілька підходів до визначення поняття. Так, Л.Л. Калініченко зазначає, що комплаєнс – це система захисту бізнесу та його акціонерів від зовнішньої корупції, зловживань та неефективного управління організацією з боку її топ-менеджерів, а також здатність діяти у відповідності з інструкціями, правилами і спеціальними вимогами [7, с. 242]. Інший, більш загальний, підхід представив Ю.К. Беляєв, зазначивши, що комплаєнс – це безперервна та специфічна діяльність із виявлення випадків та фактів невідповідності законам та вимогам, нормативно-правовим актам, ринковим стандартам й внутрішнім документам організації [6, с. 45].

Українське законодавство також містить поняття «комплаєнс», що закріплене в Положенні про авторизацію осіб, які мають намір провадити діяльність із надання інформаційних послуг на фондовому ринку, та умови провадження такої діяльності, що затверджено Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 670 від 27.09.2018р. Термін визначено як систему внутрішніх відносин юридичної особи, яка спрямована на забезпечення дотримання такою особою вимог законодавства та запобігання його порушенням.

У банківській галузі комплаєнс розглядається як окремий структурний підрозділ банку, до складу якого можуть входити один або кілька підрозділів, що забезпечують виконання функ-

цій контролю за дотриманням норм (комплаєнс), визначених законодавством України та Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затвердженим постановою Національного банку України від 11.06.2018 № 64.

Отже, комплаєнс можна розглядати як загальну категорію, яка є як спільною для суб'єктів господарювання в цілому, так і більш вузько, з позиції окремих галузей – це банківський, фінансовий комплаєнс, а також антикорупційний, антимонопольний, податковий та інші. Спільним для вищезазначених підходів є те, що комплаєнс передбачає дотримання певних, чітко встановлених вимог законодавства та правил.

Що ж стосується саме антикорупційного комплаєнсу, то він являє собою систему заходів, яка застосовується на підприємстві, в установі чи організації з метою запобігання вчиненню їх працівниками чи керівництвом корупційних та пов'язаних із ними правопорушень, а також із метою забезпечення відповідності діяльності підприємства, установи, організації вимогам антикорупційного законодавства [3; 4].

Україна сьогодні є стороною низки міжнародних антикорупційних правових актів, які мають обов'язковий характер:

- Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції;
- Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією;
- Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, а також Додатковий протокол до неї.

Вищенаведені міжнародні нормативно-правові акти є підґрунтям, на якому має базуватись національне антикорупційне законодавство, визначаючи при цьому ключові засади та принципи.

Антикорупційне законодавство України включає:

- Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII;
- Кримінальний кодекс України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII;
- Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. № 772-VIII;
- Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. №361-IX;

– Закон України «Про очищення влади» від 16.09.2014 № 1682-VII;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» від 14.10.2014 р. № 1701-VII;

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» від 18.03.2015 № 118;

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 25.03.2015 № 171;

– Указ Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» від 16.04.2015 № 217/2015.

Впровадження суб'єктом господарювання системи антикорупційного комплаєнсу передбачає наявність таких основних складових частин: антикорупційна програма юридичної особи, уповноважена особа з антикорупційної програми (комплаєнс-офіцер), внутрішні антикорупційні політики та процедури, система оцінки корупційних ризиків, внутрішній механізм взаємодії з викривачами корупції.

Першим із елементів системи антикорупційного комплаєнсу є внутрішня антикорупційна програма, яка спрямована на досягнення таких ключових цілей: зменшення ймовірності вчинення правопорушення; підвищення здатності компанії виявляти такі порушення; врахування наявності ефективної комплаєнс програми як пом'якшуючого фактору під час встановлення вини та притягнення до відповідальності

Законодавством про боротьбу з хабарництвом у деяких країнах, наприклад у Великобританії, створено позитивний захист для компаній, які реалізують ефективну антикорупційну програму.

При цьому необхідною складовою частиною є наявність органу, що здійснюватиме комплаєнс-контроль. Це може бути, наприклад, наглядова рада, рада директорів або, спеціально створений колегіальний орган, до якого входимуть за посадою керівники різних структурних підрозділів такої юридичної особи. Саме такий колегіальний орган, а не директор одноосібно, має відігравати провідну роль у нагляді за дотриманням антикорупційної програми в діяльності юридичної особи та роботою комплаєнс-офіцера.

Американський досвід у цій галузі демонструє, що лише наявність такого органу не є достатнім фактором. Ураховується також фактична обізнаність із положеннями та порядком функці-

онування антикорупційної програми компанії, а також реальна здатність здійснювати «розумний нагляд за виконанням та ефективністю системи комплаєнсу та етики».

У спільному Посібнику до Закону США про боротьбу з корупцією за кордоном (Foreign Corrupt Practices Act), який має екстериторіальну дію, Департамент юстиції США (DOJ) та Комісія з цінних паперів та бірж США (SEC) чітко роз'яснюють, що «дотримання розпочинається з того, що Рада директорів та вищі посадові особи встановлюють належний тон поведінки для решти компанії» [10; 21]. Крім того, у Принципах федерального розслідування щодо бізнес організацій Департаменту юстиції США передбачено, що під час прийняття рішень про притягнення до відповідальності оцінюється рівень співпраці, а також перевіряються, чи здійснює Рада директорів незалежний контроль та чи фактично забезпечена вона інформацією, необхідною для виконання своїх обов'язків [11; 19].

Оцінка корпоративних комплаєнс програм Департаменту юстиції США містить положення, згідно з яким, оцінюючи комплаєнс програму, необхідно з'ясувати, яка саме інформація була доступною для Ради директорів та чи реально мала місце взаємодія членів Ради із працівниками компанії, відповідальними за комплаєнс [12; 22].

Наявність неефективної комплаєнс-програми або ж взагалі її відсутність збільшують ризик накладення значних фінансових санкцій у разі вчинення порушення, настання репутаційних втрат, а також притягнення до корпоративної та кримінальної відповідальності.

Наступним елементом є комплаєнс-офіцер, або уповноважений з антикорупційної програми. До його функцій належать: розробка внутрішніх антикорупційних документів; сприяння впровадженню засад комплаєнсу в компанії; підтримка відповідної культури; консультування інших працівників та керівництва з питань антикорупційного комплаєнсу; виявлення потенційних ризиків та вжиття заходів для їх усунення або мінімізації; здійснення постійного моніторингу діяльності компанії; просвітницька та навчальна робота, спрямована на працівників.

Невід'ємною складовою частиною системи комплаєнсу є наявність внутрішніх антикорупційних політик та процедур, до яких належать:

- кодекс етики,
- політика щодо відбору та співпраці з контрагентами;
- політика взаємодії з державними органами;
- політика щодо врегулювання конфлікту інтересів;
- політика щодо подарунків та спонсорства;
- політика щодо повідомлення про порушення та взаємодію з викривачами;

- політика протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;

- політика конфіденційності та ін.

Не менш важливе значення, окрім самого факту прийняття та затвердження внутрішніх документів, згідно з Посібником FCPA, має також і те, чи є вони «чіткими, стислими та доступними для всіх працівників» [10; 34].

Система оцінки корупційних ризиків має давати можливість ідентифікувати ризикові зони заздалегідь, даючи змогу мінімізації або, якщо можливо, повного усунення таких ризиків. Оцінка дозволяє виявити такі аспекти ділових правовідносин, під час здійснення яких виникає досить висока ймовірність вчинення корупційного правопорушення працівниками підприємства, та запобігти настанню негативних наслідків.

Прикладом у даному випадку може бути необхідність взаємодії працівників із державними органами з метою отримання дозвільних документів, погоджень, відшкодування ПДВ, а також випадки надання подарунків та спонсорської допомоги.

Крім того, залежно від ймовірності настання корупційного ризику в діяльності певного працівника під час прийняття його на роботу можуть застосовуватись заходи більш поглибленої перевірки професійних та етичних якостей такої особи.

Заходи, що розробляються на підставі оцінки, можуть включати (враховуючи специфіку бізнес-процесів):

- чітко визначені порядок та строки вчинення певних дій працівником;

- перерозподіл функцій між підрозділами для зменшення рівня концентрації контролю ключових бізнес-процесів;

- мінімізацію випадків особистої взаємодії працівників із державними органами, контрагентами;
- запровадження обмежень щодо здійснення платежів;

- запровадження інструментів контролю та звітності працівників.

Система антикорупційного комплаєнсу також має включати внутрішній механізм взаємодії з викривачами корупції. Викривач, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», звільняється від відповідальності за повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, в тому числі – від відповідальності за розкриття конфіденційної інформації. Обов'язок створення каналів зв'язку для повідомлення про порушення, за Законом України «Про запобігання корупції», стосується лише окремих суб'єктів, до яких належать: державні органи; органи місцевого самоврядування; юридичні особи, які є учасниками процедури заку-

півлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень; державні, комунальні підприємства, господарські товариства (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середня чисельність працівників перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції звітний рік перевищує 70 мільйонів гривень.

Разом із тим створення такого механізму компанією за власною ініціативою може стати дієвим способом для отримання повної інформації та оперативного реагування з метою захисту інтересів компанії. При цьому має забезпечуватись конфіденційність особи викривача та самого повідомлення, можливість його захисту, а також у разі отримання звернення має розпочинатись процедура перевірки наданої інформації, що включає проведення внутрішнього розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності.

Безумовно, правильно побудована система антикорупційного комплаєнсу виконує роль захисного щита для компанії. Однак значна кількість компаній в Україні не є готовою до впровадження корпоративних антикорупційних політик, введення посади комплаєнс-офіцера [8; 21].

Серед ключових причин такого небажання варто відзначити такі:

- 1) звичка «полегшувати» та «пришвидшувати» окремі бізнес-процеси шляхом учинення корупційних діянь;

- 2) працюючи чесно та відкрито, компанія програватиме в конкурентній боротьбі з нечесними конкурентами;

- 3) відсутність розуміння необхідності та переваг антикорупційного комплаєнсу;

- 4) низька правова обізнаність щодо можливих санкцій, що застосовуються за корупційні правопорушення та інших можливих негативних наслідків (наприклад, репутаційних);

- 5) впевненість у власній безкарності;

- 6) недовіра до правоохоронних органів, впевненість у їхній бездіяльності та в тому, що будь-яке питання можна «вирішити шляхом домовленостей».

В Україні досить часто можна зауважити суто формальний підхід до комплаєнсу, а фактично система антикорупційного комплаєнсу добровільно запроваджується тими компаніями, які співпрацюють з іноземними інвесторами, іноземними бізнес-партнерами або ж самостійно працюють на іноземних ринках, у першу чергу США, ЄС, Великобританії [9, с. 70].

Так, Закон Великобританії «Про боротьбу з хабарництвом» (UK Bribery Act) 2010 року, вимагає обов'язкового створення системи комплаєнсу та відповідного підрозділу всіма компані-

ями, що підпадають під його юрисдикцію (а саме: усі компанії, що зареєстровані у Великобританії, а також ті, які повністю або частково ведуть свій бізнес на її території).

Іншим екстериторіальним актом, який може поширюватись у тому числі й на українські компанії, є Закон США про боротьбу з корупцією за кордоном (FCRA), який діє ще з 1977 року.

Дія FCRA поширюється на досить широке коло суб'єктів:

1) американські компанії, акції яких котируються на біржах США, або компанії, які мають обов'язок звітувати Комісії США із цінних паперів;

2) бізнесові організації будь-якої форми власності, що створені відповідно до законодавства США або які здійснюють свою діяльність на території США;

3) фізичних осіб, які належать до посадових осіб, працівників, представників вищезазначених бізнесових організацій, а також фізичних осіб-резидентів США;

4) неамериканські компанії, якщо їхні акції котируються на біржі США або якщо вони виступають від імені американської компанії.

При цьому у США згідно з FCRA притягають до відповідальності як безпосередньо за саме корупційне діяння (уповноважений орган – Департамент юстиції США), так і за порушення правил бухгалтерського обліку та звітності, що зазвичай супроводжують корупційні правопорушення (уповноважений орган – Комісія з цінних паперів та бірж США).

У свою чергу, негативними наслідками порушення FCRA можуть бути:

– значні суми штрафів (сотні мільйонів доларів США),

– кримінальна відповідальність (включаючи позбавлення волі) для посадових осіб;

– припинення діяльності компанії;

– призупинення співпраці з міжнародними банками та урядом (у разі наявності таких угод);

– призупинення або відміна пільг та привілеїв (наприклад, експортних);

– призначення особи для здійснення зовнішнього незалежного корпоративного моніторингу;

– негативні репутаційні наслідки.

Висновок. Запровадження повноцінної системи антикорупційного комплаєнсу, що включатиме розробку та прийняття низки внутрішніх політик та процедур, інформування та навчання працівників, механізм аналізу та оцінки комплаєнс-ризиків, перевірку та звітність є досить ефективним інструментом запобігання корупції у приватних компаніях.

Однак такі заходи не повинні мати суто формальний характер, адже, наприклад уповноважені органи США та Великобританії, приймаючи рішення про притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності, оцінюють не лише наявність антикорупційної програми, комплаєнс-підрозділу, але й реальне функціонування задекларованих засад.

Україна має поступово рухатись у бік розширення практики застосування антикорупційного комплаєнсу саме у приватній галузі, що матиме наслідком зниження рівня корупції шляхом превенції та дозволить українським компаніями більш швидко пристосуватись до вимог екстериторіальних антикорупційних актів інших держав.

Перспективами подальших розробок може бути дослідження корпоративної структури компанії та позиції комплаєнс-офіцера в ній.

Література

1. Індекс сприйняття корупції-2019 Transparency International. URL : <https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/>.
2. Третє щорічне опитування іноземних інвесторів, Dragon Capital та Європейська бізнес асоціація. URL : https://dragon-capital.com/files/uploads/2018_investorsurveyresults_presentation_ua.pdf.
3. Методичні рекомендації щодо розробки та впровадження системи заходів щодо запобігання та протидії корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Metodychni-rekomendatsiyi-1.pdf>.
4. Compliance. Cambridge Dictionary Online. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/compliance>.
5. Перерва П.Г. Комплаєнс-програма промислового підприємства: сутність и задачі. *Вісн. Нац. техн. ун-ту «ХПІ» Сер. Економічні науки*. 2017. № 24 (1246). С. 153–158.
6. Беляев Ю.К. Применение инструментов комплаєнс-контроля для оптимизации корпоративного управления фармацевтическими компаниями. *Известия УрГЭУ*. 2013. № 1(45). С. 45–50.
7. Калініченко Л.Л. Теоретичні аспекти функціонування комплаєнсу у вітчизняних банках. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія Економічні науки*. Вип. 6. Ч. 4. 2014. С. 242–245.
8. Саприкіна М., Зінченко А., Ляпін Д., Данилюк А., Каба Д. Аналітична довідка «Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні». Київ : ТОВ «Фарбований лист», 2011. 51 с.
9. Новіков О.В., Симкіна А.Є. Комплаєнс підхід до запобігання корупції у приватній сфері. *Видання «Питання боротьби зі злочинністю»*. Вип. № 34, 2017. С. 63–75.

10. Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act, DOJ, SEC. URL : <https://www.justice.gov/criminal-fraud/file/1292051/download>.
11. Principles of Federal Prosecution of Business Organizations, DOJ. URL : <https://www.justice.gov/jm/jm-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.
12. Evaluation of Corporate Compliance Programs, DOJ. URL : <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.

References

1. Corruption Perceptions Index 2019, Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-sprynyattya-korupsiyi-2019/>.
2. The third annual survey of foreign investors. URL: https://dragon-capital.com/files/uploads/2018_investorsurveyresults_presentation_ua.pdf.
3. Metodychni rekomendatsii schodo rozrobky ta vprovadzhennia systemy zakhodiv schodo zapobihannia ta protydii koruptsii. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Metodychni-rekomendatsiyi-1.pdf>. [in Ukrainian].
4. Compliance. Cambridge Dictionary Online. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/compliance>.
5. Pererva, P. G. (2017). Komplaens-programma promyshlennogo predpriatija: sushhnost' i zadachi. Visnik Nacional'nogo tehnicnogo universitetu «HPI» Ser. Ekonomichni nauki. – Scientific Bulletin of the National Technical University of Kharkiv. Series Economics, 24 (1246), 153–158. [in Russian].
6. Beljaev, Ju. K. (2013). Primenenie instrumentov komplaens-kontrolja dlja optimizacii korporativnogo upravlenija farmacevticheskimi kompanijami. Izvestija UrGJeU – Journal of the Ural State University of Economics, 1 (45), 45–50. [in Russian].
7. Kalinichenko, L. L. (2014). Teoretychni aspekty funkcionuvannia komplaiensu u vitchyznianskykh bankakh. Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson University, Series «Economics», issue 6, part 4, 242–245. [in Ukrainian].
8. Saprykina, M., Zinchenko, A., Liapin, D., Danyliuk, A., Kaba, D. (2011). Analitichna dovidka «Borot'ba z koruptsiieiu. Rol' biznesu v Ukraini». Kyiv: TOV «Farbovanyj lyst». [in Ukrainian].
9. Novikov O.V., Symkina A.E. Komplaens pidchid do zapobigannia korupcii u pryvatny sferi. Vydannya "Putannya borot'by zi zlochynnistiu". Vyp. № 34, 2017. S. 63-75. [in Ukrainian].
10. Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act, DOJ, SEC. URL: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/file/1292051/download>.
11. Principles of Federal Prosecution of Business Organizations, DOJ. URL: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.
12. Evaluation of Corporate Compliance Programs, DOJ. URL: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.